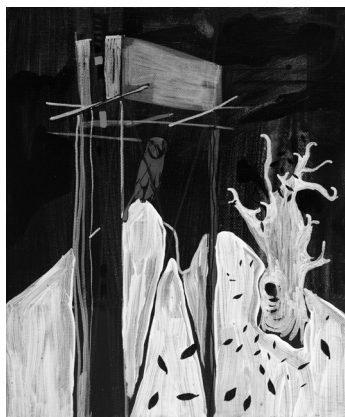

MOLNÁR JUDIT

PARTIUMI TUDOMÁNYOS ÖRHELY

A nagyváradai Partiumi Keresztény Egyetem közel három évtizedes történetének kapcsán Berzsenyi Dániel 1807-ben *A magyarokhoz* címzett első ódájának záró szakasza jutott eszembe: „Nem sokaság, hanem / Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat. / Ez tette Rómát föld urává, / Ez Marathont s Budavárt híressé.” Esetünkben a költő által a lélek fogalmával azonosított közös akaratot Nagyvárad kilenc évszázados léte során az időről időre felmerülő vágya jelzi, hogy a híresen nyitott kereskedői szellem mellett az elmélyült tudományos szellemiség is megjelenjék a városban. Magyarán, hogy felsőoktatás, tudományegyetem legyen a Sebes-Körös partján is. De mintha Kolozsvár és Debrecen egyetemei között Nagyvárad nem kapott volna elég levegőt, a reformáció szellemében létrehozott, épp fejlődésnek induló, Apáczai Csere János által is a legjelentősebb iskolaként emlegetett schola illustrisnak fontos szerepe volt, ám a török seregek elpusztították. A második jelentős felsőoktatási intézményt 1780 márciusában Mária Terézia alapította, és 1919 márciusáig Nagyváradai Királyi (Katolikus) Jogakadémiaként működött, bölcsészeti, jogi, államtudományi karokkal és szakokkal, illetve újkori egyetemeres történeti tanszékekkel. Az 1960-as évek közepén alakult a hároméves tanárképző főiskola, a Pedagógiai Intézet, amit 1980 elején a temesvári Műegyetem üzemmérnök-képző aleggységévé fokoztak le, majd ebből indult 1990 után a Nagyváradai Egyetem folyamatosan gazdagodó tevékenysége.

**A legnagyobb tervük,
céljuk egy komplex,
Partium-monográfia
megalkotása...**

■ A nagyváradi egyetemi próbálkozások történetét Pálfi József *Huszonöt esztendő és ami mögötte van – A Partiumi Keresztény Egyetem első negyedszázada* című tanulmányából ismertem meg, ezért is fordultam hozzá, de nem csupán ezért, hisz dr. Pálfi József az egyetem rektora, és természetesen ő látja át legjobban, összes részletében az intézmény tevékenységét. Természetesen az indulás lépéseivel kezdte az események felelevenítését, azzal, hogy 1990-ben, a második világháború után állami és korabeli egyházi segédlettel tudatosan elsorvasztott Királyhágó-melléki Református Egyházkerület új életre kelt, és a megújuló intézményrendszer számára szükségesé vált az új értelmiség kinevelése. Ezzel a céllal indult, 1990 őszén, a Sulyok István egykori püspök nevét viselő református főiskola, mindenekelőtt a vallásstanár- és szociális munkás képzésre helyezve a hangsúlyt. 2000-ben magánegyetemként működési engedélyt kapott, 2008-ban pedig jogutódja, a Partiumi Keresztény Egyetem akkreditációt. Így kezdődött tehát Nagyváradon ismét a magyar nyelvű egyházi és világi kettős oktatás, Romániában az első államilag is akkreditált magyar nyelvű felsőoktatási intézmény. Az első tanév 1990. szeptember 13-án indult, egyszerre két helyszínen, Nagyváradon és Zilahon, több száz hallgató kezdte meg levelező formában a református hitoktatói képzést. Öt esztendő múlva az első 118 hallgató megszerezte a főiskolai oklevelet. A Királyhágó-melléki Református Egyházkerület egyetemépítő szándéka első perctől kezdve következetes öntudatossággal és ellentmondást nem tűrő módon fogalmazódott meg. Hamarosan világossá vált, hogy a román kormány nem szándékszik helyreállítani a Bolyai Tudományegyetemet, de Váradon, az egyházkerületet irányító Tőkés László püspök vezetésével az erdélyi magyar felsőoktatás igényéről és megvalósítási szándékáról beszéltek, majd tudatos egyetemépítő oktatáspolitikával haladtak lépésről lépésre. 1991-ben, 4805-ös számú átiratában a Vallásügyi Államtitkárság a Sulyok István Református Főiskola működését úgy engedélyezte, mint a Kolozsvári Egyetemi Fokú Egyeséges Protestáns Teológiai Intézet nagyváradi Református Teológiai Karát. Ez a szimbiózis 1995 novemberéig tartott, amikor az egyházkerület Vezető Tanácsa kezdeményezte a leválást, az önállóságot pedig az egyházkerület Igazgatótanácsa, majd a Közgyűlése mondta ki.

A Sulyok István Református Főiskola történetéhez szorosan hozzátartozik az egyház–zene–zenepedagógia szak 1995 őszén történt beindítása is, az első végzős hallgatók diplomaszerezése viszont átkerült az egyetemi korszakba, csakúgy, mint a tanítóképző–idegen nyelv és a tanítóképző–kántor szakok (1997–2002) esetében, melyek hallgatói viszont Nagykőrösön államvizsgáztak. Pálfi József fontosnak tartotta kihangsúlyozni, hogy bár az intézmény első tíz évét főiskolaként tartják számon, de céljában, szándékában a kezdetektől fogva mindvégig egyetemi szintű képzést próbált nyújtani, még akkor is, ha ez nem minden esetben sikerült. Elmondta, hogy az 1991-es tanévtől kezdve négy tanszék működött: a teológia, a társadalomtudományi, nyelvi és irodalomtudományi, illetve a jogtudományi tanszék, három szakot működtetve, melyen közel 350 hallgató szerzett oklevelet. A már említett 118 hittantanári szakot végzett hallgató mellett 1995 és 2000 között a református hittantanár–szociális munka szakpáron 142-en, a református hittantanár–német nyelv és irodalom szakon 1996 és 2000 között 45-en, a református hittantanár–kántorképző szakon 1997 és 1999 között 15-en végeztek. A református hittantanár–jogtudományok szakra közel 80-an

iratkoztak be, de ők nem fejezhették be Váradon a tanulmányaikat, túlnyomó részük viszont a nagyváradi szak megszűnte után más városban tanult tovább.

Ne csak a nevében, egész valójában egyetem legyen!

■ Bár az ezredforduló nem volt könnyű időszak, dr. Pálfi József rektor szívesen emlékszik vissza rá, mint olyanra, amikor a szükség, az igény és a lehetőség egyenként több irányba is leágazó, de hármas szorításában kellett folytatniuk egyetemszervező és építő munkájukat. Véleménye szerint a főiskolai és az egyetemi korszakokat csak bizonyos szempontból lehet különválasztani, hisz a PKE nemcsak általános értelemben véve törvényes jogutódja a Sulyok István Református Főiskolának, hanem természetes és szerves módon nőtt ki belőle. Veress Károly professzornak, a Bolyai Társaság elnökének a szavait idézi, aki 2005-ben a következőket írta: „A Partiumi Keresztény Egyetem létrehozása példaértékűnek bizonyult. Megmutatta, hogy kellő akarat birtokában, egyházi támogatással, kis lépésekben, csendes, de kitartó munkálkodással is fel lehet építeni egy önálló magyar egyetemi intézményt, amely képes fennmaradni és hosszabb távon szakmailag is megerősödni az önszerveződés jegyében... A Partiumi Keresztény Egyetem az erdélyi magyar felsőoktatás manapság szerveződő struktúráiban nem annyira konkurenciát, mint inkább alternatívát jelent.” (Veress Károly: *Az igazság helye* In: *Sulyok István Református Főiskola – Partiumi Keresztény Egyetem*. Jubileumi Évkönyv 15., PKE, Nagyvárad, 2005.)

Pálfi József felelevenítette az egyetemmé válás történelmi jelentőségű mérőkövénél tartott 1998. június 9-i ökumenikus nagygyűlést, amikor a jelenlevők közfelkiáltással kimondták a PKE létrehozásának a szándékát, és levelet intéztek Andrei Marga akkori tanügyminiszterhez. Az események felgyorsultak: 1999. szeptember 20-án a nagyváradi bíróságon bejegyezték a Pro Universitate Partium Alapítványt, amely a PKE jogi hátterét volt hivatva biztosítani. Természetesen a legjelentősebbnek, sőt történelmi léptékűnek nevezi a 2008-ban, közel tizennyolc esztendőes következetes küzdelem után a *Hivatalos Közlöny* 196/2008. október 21-i számában közölt parlamenti akkreditációt. A rektor szerint a végeredmény szépséghibája, hogy a Partiumi Keresztény Egyetemet csak a magánegyetemek kategóriájába sorolták, ami azt jelentette, hogy semmilyen állami szubvenciót nem biztosítottak a számára, holott az egyetemi státus nem csupán oktatást, hanem széles körű kutatást is jelent. Mindenekelőtt ezt a célt követve racionalizálták a karokat, tanszékeket „a kevesebb több” örök igazságmentén.

A kutatás fontosságának szem előtt tartását bizonyítja, hogy már a kezdetekkor létrejöttek a tudományos munkát segítő kutatóintézetek: a 2000. február 18-i szenátusi gyűlésen határozatban fogalmazták meg az egyetem szervezeti felépítését és vezetői struktúráját. Ekkor jött létre a két egyetemi kar, a bölcsészettudományi és alkalmazott tudományok kara, egy főiskolai, a Tanítóképző, illetve a Sulyok István Teológiai Tudományok Intézete. A 2000 óta eltelt években a szak- és kari struktúra többször is változott, átalakult, helyesebben mondva korszerűsödött, egyértelműen a minőségi fejlődés irányába haladva. Folyamatosan új szakok jöttek létre, szűntek meg vagy szétválva, új konstrukcióban összekapcsolódva alakultak át a lehetőségek és szükségek függvényében. Az oktatás mellett a kutatómunkát segítő intézetekkel kapcsolatban említi Pálfi József, hogy a Tanárképző Intézetet nem sokkal a megalakulása után át kellett szervezni és lét-

rehozni a Pszichopedagógiai Intézetet, amely ma a Nevelés- és Kultúratudományi Tanszék. A kutatómunkát segítő újabb intézetek a szükségletek függvényében azóta is folyamatosan alakulnak. 2018 decemberében például létrejött a Virtuális Alkotások és Nevelés Kutatóműhelye, az Alkalmazott Kutatások Intézete, a Zenei Kutatások Intézete, legutóbb pedig, 2019 januárjában az Angol-Amerikai Kutatások Központja, az Irodalom- és Kultúratudományi Kutatások Központja, a Germanisztikai Kutatások Központja, illetve a Partiumi Gazdaságkutató Központ. A kutatómunkában természetesen nemcsak az oktatók vesznek részt, hanem egyre nagyobb számban a hallgatók is, hiszen az egyetemi képzésnek mindenkor és mindenhol az is a célja, hogy a hallgatók közül minél többet vonjanak be a kutatásokba.

Útban a régió meghatározása felé

■ A PKE rektorával folytatott beszélgetésünk során természetesen felmerült az egyetem névadó régiójának, a Partiumnak a problematikája, mivel a Részeknek, épp a viharos történelem során, Erdélyhez kapcsoltsága révén, különböző megfogalmazása érhető tetten. Így tudtam meg, hogy ezzel a kérdéskörrel a Partiumi Területi Kutatások Intézete foglalkozik, amelynek alapítója dr. Szilágyi Ferenc geográfus, 2016 óta a PKE Gazdasági és Társadalomtudományi karának a dékánja, maga is őshonos partiumi, jelesül érmihályfalvi. Megkeresésemre készségesen elmondta, hogy már ötödikes korában eldöntötte: földrajztanár lesz, annyira megszerettette vele a tantárgyát Kiss Imre, városában a legnépszerűbb tanár. Azt igazolandó, hogy ez nem csupán szubjektív vélemény, a tudós geográfus két „száraz adattal” szolgált: a-mikor 1996-ban Kolozsváron a földrajzszakra felvételizett, 118-an voltak a húsz helyre, a bekerültek között pedig ketten Mihályfalváról. A kolozsvári egyetemen a társadalmi és regionális földrajz iránti érdeklődés áll a középpontban, vagyis az a földrajzi szakterület, amely az emberi tevékenység és egy-egy tájegység kapcsolatával foglalkozik. Tudott erről, tudta, mit választott, hova jelentkezett, mit fog tanulni, tehát semmilyen szempontból nem érte, nem érthette csalódás. 2001-ig volt Kolozsváron, majd hazatért Mihályfalvára tanítani. 2004-ben beiratkozott a Debreceni Egyetem Földtudományi Karának doktori iskolájába, ahol dr. Süli-Zakar István professzor regionális szemléletének köszönhetően döntötte el, milyen irányba indítja a kutatását. Elmondása szerint mintha a mesebeli hármas úton állt volna: a természeti, társadalmi, illetve a regionális irányultság közül az első beszélgetésük után eldőlt, hogy Partium-kutató lesz. Előbb a régió felekezeti földrajzával szeretett volna foglalkozni, de mivel egyre jobban érdekelte a Partium változó közigazgatása, ennek kutatására tért át. 2009-ben védte meg a disszertációját, ami tulajdonképpen a Partium egyfajta összetett meghatározásának is tekinthető. Meghatározta ugyanakkor további egyéni útját is, hisz ha a Partiumot kutatja, akkor a Partiumi Keresztény Egyetemen a helye. Egyetemi munkájának elején a bibliai tájak földrajzát tanította, 2011-től pedig új munkakörben, gazdasági és turizmusföldrajzzal, illetve a mesteri képzésen területfejlesztéssel foglalkozik. Amikor 2009-ben az egyetemre került, meglepődött azon, hogy épp tudatos Partium-kutatás nincs a PKE-n, bár különböző testületek együttműködésével azért mégsem maradt ki teljesen, azért is kezdte el átgondolni a kutatás és oktatás közös lehetőségeit ezen a téren. Kis egyetem lévén, a hangsúly egyértelműen az oktatáson van, a kutatás területén nem nagyon vannak lehetőségeik kitörni, illetve jól át kell tekinteni,

miben is lehetnének a legjobbak. Az akkori egyetemi vezetőségnek javasolta, hogy a saját régiójuk kutatásában legyenek referenciaponttá, és végül két-három év után, 2015-ben sikerült is megalakítaniuk a Partiumi Területi Kutatások Intézetét, aminek ő lett az alapító igazgatója. 2016-tól, viszont, amikor dékánja lett a szaknak, az intézet vezetését dr. Debrenti Edit matematikus vette át. Az intézeti tevékenység lényege egy szervezeti egységbe vonni azokat, akik valamiképpen a Partiummal foglalkoznak, illetve lehetőséget adni minden olyan személynek, akik nem itt dolgoznak, de a térséget kutatják. Ilyen értelemben beszélnek belső és külső tagokról.

Érdeklődésemre, hogy a Partium, a Részek, a történelem során kialakult fogalom, de újból használni csak 1990 után kezdték, holott nincs egyértelműen tisztázva, milyen tájegységeket foglal, illetve foglalhat magába, honnan ered ez a zavar, és miért ilyen „kitartó”, elmondta, miszerint éppen a történelem során adódó változó helyzetek miatt. A földrajzi vagy regionális szemléletű Partium más, mint a történelmi fogalom, amelyből párhuzamosan több is van, nagyon eltérő kiterjedéssel, hisz például a Habsburgok idején csak a Szilágyságot és Zarándot emlegették ilyen elnevezéssel. Ennek következtében a jelenlegi megfogalmazás nem azonos a történelmivel, különösen, hogy összekeveredtek a különböző szemléletű Partium-fogalmak. Az intézetük egyik célja éppen ezen eltérések tisztázása és az egységes Partium-értelmezés és Partium-identitás megerősítése. E célból jelentették meg az első Partium-térképet 2016-ban. Kíváncsi voltam, mennyire érdeklí ez a kutatási terület a hallgatókat, és megtudtam dr. Szilágyi Ferentől, hogy ez, mint bármely más kutatási terület, változó: van, akit jobban érdekel, van, akit kevésbé. Az egyetemi rendszer úgy van felépítve, hogy az ösztöndíjhoz – a jó felvételi eredmény mellett – két tantárgy kötelező felvétele is szükséges: a magyarság története és a vallástörténet. Ezeknek a keretében foglalkoznak a Partium fogalmával, ezeken kívül más szakokon nem igazán. A területfejlesztés szakon, elsősorban a mesterképzésen külön szerepel a Partium-témakör. Hogy az egyetem elvégzése után a hallgatóik mennyire foglalkoznak ezzel. arról módszeres visszajelzéseik még nem nagyon vannak, mivel csak ebben a tanévben kapcsolódtak be az Alumni pályakövetői vizsgálatába, amiben a hallgatóknak is együtt kell működniük. Vannak viszont olyan tudományos lehetőségeik, melyekbe az egyes témakörök iránt különösen érdeklődő és a kutatás felé irányuló hallgatóik bekapcsolódhatnak. 2016 óta jelenik meg egy évben egyszer a hallgatói publikációk folyóirata, a Staféta, a PTDK viszont, a Partiumi Tudományos Diákköri Konferencia 22 éve működik, és akikben tehetséget látnak, azokat a tudományos kutatás felé irányítják. A részvétel versenyszerű, hisz a legjobb dolgozatok az OTDK-ra, az egész Kárpát-medencét felölelő Országos Tudományos Diákköri Konferenciára is eljutnak. Létezik még ezeken kívül a kutatás iránt érdeklődők számára harmadik lehetőség is, a Kutatási Programok Intézete, ahol pályázati rendszerben a PKE és a Sapientia oktatóinak kutatásait támogatják oly módon, hogy a pályázat elnyeréséhez a projektben hallgatóknak is részt kell venniük. Az egyetemi évek alatt tehát igyekeznek nem csupán az oktatásra összpontosítani, hanem a tudományos érdeklődés hajlamát is fejleszteni. A legjobbak közül a legjobbakat megpróbálják aztán az egyetem számára megtartani, így lett például 2018 szeptemberétől tanársegédje Czuczor Krisztina, aki külföldi ösztöndíjak abszolválása után tért vissza a Partiumra.

Az oktatás mellett az egyéni kutatásaikra is mindig kell lennie időnek, mivel az oktatókkal szembeni elvárási rendszerben folyamatosan mérik a kutatómun-

kát, és ha nem megfelelő, akkor nincs előrelépés, fizetésemelés, magyarul zsebre megy a teljesítmény. Egyébként a kutatói munka egyre inkább a teljesítmény irányába tart, például jár pont azért is, ha valakinek a munkáját idézik más kutatásokban. Jól lehet ezt követni a ptki.partium.ro oldalon. Amióta létrejött az intézetük, azóta fokozódott a partnerkeresés, a különböző rendezvényeken való részvételi meghívás, egyszóval komoly megvalósításaik vannak. A Magyar Statisztikai Társasággal közösen 2016-ban például Fényes Elek kapcsán 5-6 ország statisztikusainak részvételével konferenciát rendeztek *Fényes Elektől az európai statisztikai rendszerekig* címmel, ugyancsak 2016-ban a Magyar Regionális Tudományi Társaság tagszervezetének kérte fel őket, a Kárpát-medencei konferenciát itt tartották náluk, de azóta is több megkeresésük volt. Végeztek közös kutatást a Földművelésügyi Minisztériummal, a Magyar Nemzeti Bankkal, az EMMI-vel együtt, kötet is megjelent egy közös romakutatásról, és 2015 óta minden évben, novemberben a Partiumi Tudomány Napja keretében Partium Konferenciát tartanak. Ennek a gazdag tevékenységnek ellenére kissé át fog alakulni a struktúrájuk, mivel épp tisztújítás következik a kutatóintézetben. A tisztújítás után a még célirányosabb munka érdekében szeretnének párhuzamosan három tudományos műhelyt működtetni, ezek közül az egyik volna a regionális műhely, illetve a társadalomtudományi és a gazdaságtudományi műhely. A legnagyobb tervük, céljuk egy komplex, Partium-monográfia megalkotása, amihez egyelőre még nem kezdtek hozzá. Kétségtelenül nagy munka lesz, de intézetük számára méltó, igényes és megtisztelő célkitűzés, ami a megvalósítás után tovább erősíti majd a ma már egyre szélesebb körben ismert és használt, az egyetem névadójára vonatkozó metaforát, miszerint a Partium tudományos órhely.

